

III. Om Ørumamt og Vesterviigamt, hvilke tvende Amter kaldes den Provinz Thye eller Thyeland.

Disse to Amter, nemlig Ørumamt og Vesterviigamt, udgiøre den Provinz Thye; de ligge imellem Liimfiorden paa den østre Side og Vesterhavet paa den vestre Side, saa at Thyeland noget næsten er omflydt, undtagen en liden Aabning for begge Enderne, hvorudover mange kalde Thyeland en Halvø; thi mod Norden, hvor det grændser til Vesterhanherred, er det paa den Kant landfast med Vendsyssel; og mod Norden, hvor det grændser til Riberstift, er det landfast med Harsyssel og Bøvlingamt, formedelst et smalt Stykke Land, som, er halvanden Miil langt, men neppe en Halv Miil bredt, hvilket forhindrer, at Vesterhavet ei brækker ind i Liimfiorden.

Denne smalle Landstræg, som nu kaldes Aggerland og beboes af Fiskere, er bekiendt under det Navn af Haraldseid i den danske Historie i Kong Svend Æstridsens Tid, da Kong Harald Haardraade af Norge, som var indspærret i Liimfiorden af den danske Flode, lod sine Skibe med stort Arbeide slæbe over dette smalle Land ud i Vesterhavet, og saaledes lykkelig undkom og undgik den Fare, at falde med sin Flode og sit Folk i sine Fienders de Danskes Hænder.

Thyeland er fra Østerildsogn indtil Harboeøre eller til Ottesund syv Mile langt, men fra Vesterhav til Liimfiorden er det paa nogle Steder een Miil, andre Steder to til tre Mile bredt. Thye har fra ældgamle Tider været regnet for et af Nørrejyllands ni Sysseler, og kaldes Aar 1340 Thyesyssel; men i ældre Brevskaber Thiuthesyssel.

Nu bestaaer Thye af to Amter, nemlig:

- 1) Ørumamt, som indbefatter to Herreder, hvilke ere: a) Hillerslevherred, og b) Hundborgherred, hvilke have een Herredsfoged, som tillige er Byefoged i den Kiøbstæd Thisted, og holder Herredstinget for disse to Herreder i samme Kiøbstæd; det andet Amt er
- 2) Vesterviigamt, som ogsaa indbefatter to Herreder, hvilke ere: a) Hassingherred, og b) Refsherred, hvilke have een Herredsfoged, som holder Herredstinget for disse sidste to ommeldte Herreder i Gruopsogn.

Det kontribuerende Hartkorn i disse to Amter eller over hele Thyeland gjør omtrent 7300 Tønder. Disse to Amter, saavelsom og Dueholmsamt

eller Morsøe, have tilfælles een Amtmand og een kongelig Amtstue, som holdes i Thisted.

Thye er paa den Side mod Liimfiorden et meget frugtbart Land, især falder her store Heste, skønne Stude og de beste Køer i hele Jylland; men paa den Side til Vesterhavet er Landet ufrugtbart, formedelst idel Klit og Sandbanker. Landets Produkter her i Thye ere Heste, Staldstude, Fedevahre, Kornvahre, Fiskevahre, Mængde af hiemmegiort Tøi, uldene Trøier, Vanter, Lerreder, Dynevaar, som udføres til Norge og andensteds hen; Thyboeoste ere overalt meget bekiendte. Eftersom Thye ligger imellem Vesterhavet og Liimfiorden, saa haves ypperligt Fiskerie af alle Slags Fisk baade i Havet og i Fiorden.

Fra Thye falder adskillige Færgesteder over Liimfiorden, for at komme over til andre Provinzer, saasom Vildsund og Næssund, hvor man gaaer over til Mors eller Morsøe; og Ottesund, hvor man kommer over til Harsyssel.

Mange Strækninger ved den vestlige Kant i Thye blive Tid efter anden alt mere og mere ødelagte ved Sandflugt, som der har sat mange store Dynner og Sandblær eller Bakker, af hvilke nogle ere ganske flygtige og bare for Klittag, andre derimod ere fastere og begroede med Klittag, samt Marehalm og Hvideriis. Dette sees især ved Khær, Tved, Vestervandet, Vang, Torup, Agger, samt Hvidborg, Vestenaæ, Ørum og Ladberg, hvor Flyvesandet har ødelagt adskillige Gaarde og Byer, opfyldt Søer og Aær, borttaget Møller, og fordervet ganske Marker og Enge.

Hele Thyeland har ingen beqvem Havn, hvor store Lastskibe kan fra Havet løbe ud og ind; de saa kaldte Havne ere Visnæshavn i Vixøesogn ved Vesterhavet, og Hoxørhavn i Østerildsogn ved Liimfiorden. Man maae meest bruge smaa flade Skibe, som kaldes Kaage, at seile med paa Liimfiorden hen ad Aalborg og andensteds; thi med dybtstikkende Skibe kan man ei løbe over Løgstørgrunde, førend Skibene først blive udlossede. En Deel Strandboere og Skippere, som boe ved Havstrandkanten, saasom i Steenberg, Klitmøllen og Vigsøe, bruge fladbundede Sandskuder, med hvilke de om Sommeren fare paa Norge og overføre en stor Deel af Landets Produkter og bringe tilbage ladninger af Tømmer og Trælast, Jern, Kakkelvne og Tiære til Bøndernes Nytte; men om Vinteren slæbe De disse Sandskuder op paa Landet at ligge. Af hver Skudes Læstes Drægtighed svarer Eieren Halvellevte Mark Skudeskate til den kongelige Amtstue i Thisted, i Stædet for Konsumtion;

men for deres indehavende Last maae de for Ind- og Udgaende klarere hos Tolderen i Kiøbstæden Thisted. Ved den søndre Ende af Thye ligger den Halvø Thyeholm.

Vi beskrive nu hvert Amt for sig, og de derunder henhørende Herreder.

I. Ørumsamt.

Ørumsamt indbefatter, som allerede er meldt, disse to Herreder, nemlig 1) Hillerslevherred, og 2) Hundborgherred.

A. Hillerslevherred.

Hillerslevherred grændser mod Norden langs til Vesterhavet; mod Sønden til Liimfiorden; mod Østen til Vesterhanherred; og mod Vesten til Hundborgherred. Det indbefatter 14 Landsbyekirkesogne, hvilke ere: 1) Hiardemaalsogn; 2) Hundstrupsgogn; 3) Østerildsgogn; 4) Hillerslevsgogn; 5) Kaastrupsgogn; 6) Sendelssogn; 7) Skinnerupsgogn; 8) Vestervandetsogn; 9) Østervandetsogn; 10) Norssgogn; 11) Tveedsgogn; 12) Rhæresogn; 13) Hanstedsgogn; 14) Vixsøesogn. Vi merke nu hvert Kirkesogn især:

1) **Hiardemaalsogn**, som paa nogle Byers Marker er ilde beskadiget af Sandflugt. Til Sognet hører: Hiardemaalbye; Kaasebye; Kaasemølle; Tvedbye; Oddersbølgaard; Klitten,

2) **Hundstrupsgogn**; hvortil hører: Hundstrupbye; imellem Byen og Kirken ligger Korseng, saa kaldet af et Kors, som staaer sammesteds opreist. Klovbye; Løndrupbye; Klastrupbye; Kølbyegaard, en Herregaard, beliggende tæt ved Hundstrupkirke; denne Herregaard er, tilligemed Vesløsgaard, oprettet til et, Stamhuus for den Bierregaardske Familie. Dens frie Hovedgaardstaxt er 34 Tdr. 2 Skpr. 1 Fkr. 1 Alb., Bøndergods 354 Tdr. 7 Skpr. 3 Fkr., Mølleskyld 13 Tdr. 2 Skpr. 1 Fkr., Tiender 198 Tdr.

3) **Østerildsgogn** er Annexet til Hundstrupkirke. Til Sognet hører: Toxhede eller Tougsebye, som har taget megen Skade af Sandflugt, og Sandbakkerne derved kaldes Tongseklit; Abildhauge; Hoxerbye, hvor den Havn, kaldet Hoxerhavn eller Hossørhavn, ligger, som tiener Thyeland paa den Kant til

en god Losse- og Ladeplads ved Liimfiorden; ved Hoxerhavn er et Kalkbrænderie. Vesterbye; Sønderbye. Til Aalborgbisperesidenzes Vedligeholdelse svares aarlig noget af disse to Sogne.

4) **Hillerslevsogn** bestaaer af disse Byer: Storehillerslevbye; Lillehillerslevbye; Skovstedbye; Kielstrupbye; Brundbye; Broemølle; Jensbyegaard; Kortegaard; Oderskov; Kanstrup; Kielsingaard. Tæt ved Hillerslevbye ligger en høi Banke i et Morads, som kaldes Hillerslevvald; oven paa denne flade Banke sees Kiendetegn til et Slot, som der har staaet, og er kaldet Hillerslevhuus, hvilket af Dronning Margrethe blev lagt under Ørumslot.

5) **Kaastrupsgn** er Annex til Hillerslevkirke, og bestaaer ikkun af Kaastrupbye.

6) **Sendelsogn**, hvis Kirke kaldes i Kirkebogen af Aar 1646 Seelskirke, og Aar 1514 skrives Navnet Sælnæs og Selness, bestaaer af Sendelsbye; Hundalbye; Strømgaard; Mallebye; Præstegaarden; Hovbye, liggende strax ved Hoxerhavn, hvor der paa Hovaas er en Bakke, bestaaende af Kalksteen; Momtoftgaard, en stor, men ufrie Avlsgaard, som i fordum Tid har været Børglumstifts geistlige Gods tilhørende, men efter Reformationen tilfaldt Kongen og Kronen, og siden er den bortsolgt til privat Eiendom. Ullerup, en Herregaard, som i de nyere Tider har været i to Hovedgaarde, nemlig: Nørreullerup og Sønderullerup, men begge frie og komplette paa Hartkorn; til Gaarden hører et Kalk- og Teiglbrænderie ved Hoxerhavn i Østerildsogn. Dens frie Hovedgaardstaxt er 66 Tdr. 1 Skp. 1 Fkr. 1 Alb., Bøndergods 404 Tdr. 1 Skp. i Alb., Tiender 60 Tdr.

7) **Skinderupsgn**, hvortil den residerende Kapellan i Kiøbstæden Thisted er altid Sognepræst. Dette Sogn, som ikkun bestaaer af Skinderupbye, har paa den vestligste Part af Sognet, som kaldes Vestenkiær, taget Skade af Sandflugt.

8) **Vestervandetsogn**, som har taget mangfoldig Skade af Sandftugt, og Vestervandetsøe, som tilforn har været en fiskerig Søe, fyldes mere og mere med Flyvesandet. Sognebyerne ere: Vestervandetbye; Agerholmbye; Søndervilsbøl; Nørvilsbøl; Radetstoft; Holderhauge; Bierregaard; Lund; Skaarup; Sander; Tovting; Blegholthbye; Klitmøller, er et Fiskerleie

og tillige et Losse- og Ladested eller Handlingssted; thi Beboerne her ere Fiskere og Skippere, som med deres Sandskuder eller Fartøier, der ere bygte flade i Bunden til at løbe over Sandrevlerne, seile paa Kristiansand i Norge, og føre adskillig Trælast tilbage; men om Efterhøsten trækkes disse Sandskuder op paa Strandbredden og gøres faste med stor Forsynlighed, paa det at ikke Havets Vext om Vinteren, naar det er høie Vande, skal rive dem løse og drive dem ud ad Søen. Egnen her kaldes Klitmøller af tre Møller, som ligge i Klitten, eller imellem Sandbakkerne yderst ved Strandbredden hos Vesterhavet, af hvilke de to Møller ere endnu brugbare, men den yderste eller vestlige Mølle er ødelagt af Sandflugt; Østerklitmølle; Mellemølle; Vesterlølle; Nebel, en Herregaard, som tilforn har været komplet; men da den skadelige Sandflugt har nu ødelagt den største og beste Deel af Gaardens og tilhørende Godsens Marker og Enge, saa er den bleven forringet, og nu i mange Aar været ukomplet; dens Hovedgaardstaxt er 10 Tdr. 5 Skpr., Bøndergods 57 Tdr. 2 Fkr., Møllenskyld 6 Skpr. 1 Fkr. 2 Alb.

9) **Østervandetsogn** er Annex til Vestervandetkirke, og har tilforn taget nogen Skade af Sandflugt; Sognefolkene lide stor Trang for at faae Vand til deres Kreature og Fæemon. Sognet bestaaer af Østervandetbye og Østertoftinggaard.

10) **Norssogn**, hvoraf en Deel forhen har taget Skade af Sandflugt, bestaaer af Norsbye; Hindingbye; Hindinggaard; Oregaard; Vorringbye; Søegaard, en frie, men ukomplet Sædegaard, fordum beboet af Adel, men nu af en Bonde; dens Hovedgaardstaxt er 21 Tdr. 1 Skp. 2 Fkr. 1 Alb., Bøndergods 35 Tdr. 4 Skpr. 2 Fkr. 2 Alb. Ved Klitten eller Sandbakkerne er en Høy, kaldet Isberghøy, hvor en Næsekonge eller Høvding ligger begravet.

11) **Tvedsogn** er Annex til Norskirke. Dette Sogn ligger lige for Sandflugten, og derfor har i nogle Byer taget Skade paa Agre, Fædrift og Huse. Sognebyerne ere: Sønderbye; Nørbye; Ballerumbye; Kiergaard; Skielsgaard; Skielsberg.

12) **Rhæresogn**, hvis Byer og Steder har i forrige Aarhundrede taget Skade paa Ager og Enge af Flyvesand. Sognet bestaaer af: Rhærebye; Rhrærevraamølle;

Hedegaardbye; Saarpbye; Feberstedbye; Hiorteberggaarde; Puggedal; Hestekier; Bierre; Brorup; Hald; Kappel; Nørtorp, en Herregaard, liggende paa Hanstholm næsten en halv Miil nær Vesterhavet; til Gaarden hører Rhærekirke, Hanstedkirke og Vixøekirke. Dens frie Hovedgaardstaxt er 47 Tdr. 4 Skpr. 1 Fkr., Mølleskyld 4 Tdr. 2 Skpr. Bøndergods 229 Tdr. 2 Skpr, 1 Fkr. 1 Alb., Tiender 40 Tdr.

13) **Hanstedsohn** er det ene Annex til Rhærekirke, og bestaaer allene af Hanstedbye, som ligger tæt under Sandbakkerne, og har paa sin nordre Mark taget stor Skade af Sandflugt; Ligeledes er deres Uddrift eller Græsgang, som ligger Sønden for Hanstedmølle, af Sandflugten forringet. Dette Hanstedsohn tilligemed de tvende hosliggende Kirkesogne Rhære og Vixsøe, har fordm ligget paa en Øe, som endnu kiendes at have været omflydt, og kaldes endnu Hanstholm, men i ældre Dokumenter Hanstedholm; og Aar 1647 nævnes Hanstedbiery ved Havstranden. Strandmændene paa Hanstholm ved Vesterhav fik af Kong Friderik den Tredie Aar 1666 Bevilgning, at de med deres Sandskuder maae ubehindret seile til Norge og søge Fiskerie i Havet, mod Tolds Erlæggelse.

14) **Vixø- eller rettere Vigsøsohn** ligger tæt under store Sandbakker, som i forrige Tider har ødelagt meget af deres Eiendom og Fædrift. Dette Sohn er det andet Annex til Rhærekirke, og bestaaer af Vigsøebye; Bierrebye; Hesseldal; Tovsgaard; Vutborggaard; Søeborg. Vigsnæs er den yderste Pynt, hvorfra de her boende Skippere seile paa Norge med deres Sandskuder, og betale Tolden til Tolderen i Thisted. Dette Vigsnæs ligger ved Vixøebugt, hvor Vixsøhavn er.

B. Hundborgherred.

Hundborgherred strækker sig paa tverts af Thyeland fra Liimfiorden til Vesterhavet, saa at det grændser mod Norden til Hillerslevherred; mod Sønden til Hassingherred; mod Østen til Vilssund i Liimfiorden, og mod Vesten til Vesterhavet. Dette Herred indbefatter eet Kiøbstædkirkesohn, nemlig Thisted, og ti Landsbyekirkesogne, hvilke ere: 1) Det Kirkesohn i Kiøbstæden Thisted; 2) Tilstedsohn;

3) Hundborgsogn; 4) Jannerupsogn; 5) Skioldborgsogn; 6) Kallerupsogn; 7) Siøringsogn; 8) Taarstedsogn; 9) Vangsogn; 10) Thorupsogn; 11) Nøraesogn. Vi merke nu hvert Sogn især, nemlig.

1) **Den Kiøbstæd Thistedkirkesogn**; hvortil hører: Thisted, en Kiøbstæd; Faartoftbye, har 8 Gaarde; Tinstrupbye, har 11 Gaarde; og Torpbyee, har 4 Gaarde. Bisgaard eller Thistedbispegaard, en Avlsgaard, som i de katholske Bispers Tid hørte til Børglumstift, og var et Opholdssted for Bisperne, naar de indfandt sig i den Egn af Stiftet. Ved Reformationen kom denne Gaard med alt geistligt Gods til Kongen og Kronen, og blev efter den Tid meest kaldet Thistedgaard. Denne Gaard var ved Magt og i adskillige Partikuliers Eie indtil Aar 1564, da den blev solgt og afbrudt. Dens Jorder bleve solgte til Thistedbyes Indvaanere. Man. seer endnu Gravene, som den har været omgivet med.

Thisted, en Søekiøbstæd i Thye, beliggende ved en Aae, som falder ud i Liimfiordens Strand, hvilken med en Bugt støder lige op til Byens østre og søndre Side, saa at Byen har god Seilads. Bemeldte Aae løber midt igiennem Byen, og adskiller to Herreder; hvorudover den østre Deel af Byen ligger i Hillerslevherred; men den vestlige Deel af Byen ligger i Hundborgherred. Polihøide er her 57 Grad. 3 1/2 Min. Latitud., og 24 Grad. 40 Min. Longit.

Naar Byen er anlagt, vides ei; men i Brevskaber af det trettende Aarhundrede tales om Thisted, som Landets beqvemme Havn eller Losse- og Ladeplads til Leverancer. Men Kiøbstædsprivilegier har Byen faaet ved Enden af det femtende Aarhundrede af Biskop Niels Stygge over Børglumstift; thi alle disse katholske Bisper eiede Stedet, og oprettede det til en Kiøbstæd.

Byens Kirke er anseelig og meget gammel, har et anseeligt Taarn med Spiir, opsat af Kong Hans, og tiener de Søefarende til Underretning og Sømærke. Indvendig sees adskillige smukke Eitaphier i Kirken. Baade Kirken og den danske Skole er stiftet Aar 1740, og de Fattige ere tillagte anseelige Legater. Sognepræstens Residenz er af Kong Friderik den Anden Aar 1579 foræret, da samme Præstebolig har tilforn været en Residenz for de katholske Bisper i Børglumstift. Saavel til Kirkens, som ogsaa til Sognepræstens Residenzes Vedligeholdelse, er henlagt af Kongerne den halve Kongetiende af Thistedsgn.

I Thisted er et Hospital for 6 Fattige, stiftet Aar 1752. Byen har 4 Torve, en Deel smukke og anseelige Bygninger. Paa Byens Raadhuus holdes baade Thistedes Byeting om Løverdagen og Herredstinget for Hundborg- og Hillerslevherreder.

Dette Huus var i forstum Tid det saa kaldede Gildehuus, som Kong Kristian den Tredie forærede Byen Aar 1546 til et Raadhuus, og tillige gav det nye Kapel uden for Byen for at bruge alle dets Materialier til at forbedre det nye Raadhuus med.

Udi Thisted holdes den kongelige Amtstue for Ørum-, Vestervig- og Dueholmsamter. Byen har gode Kiøbstædjorder, som staae i Matrikelen for 98 Tdr. 3 Skpr. 1 Fkr. 1 Alb. Hartkorn; saa og den afbrudte Bisgaards Jorder. Byen har skiønt Fiskerie i Liimfiorden af Helt, Giedder, Aborrer, Aal; og i Efteraaret komme Beboerne i Klitmøllerne med Kabliau, Koller etc. at sælge. Byen har ogsaa god Seilads formedelst Liimfiorden, der gaaer lige tæt op til Byen, men i Storm og Uveir har Fartøjerne et vanskeligt Liggested, fordi her er ingen sikker Havn; Løgstørs høie Grunde ere og meget til Hinder for Seiladsen i Thisted.

Det kongelige Toldsted for denne Landsegn holdes her i Byen; thi alle Skippere, som boe omkring ved Vesterhavet, fra Steenberg og Klitmøllen lige til Thorupstrand, og fare med deres Sandskuder paa Norge, maae klarere for Ind- og Udgaende hos Tolderen i Thisted. Fra Byen udskibes aarlig en stor Mængde Kornvahre, saa og Fedevahre, samt Vadmel, uldne bundne Nattrøier, Lærret og hiemmegiort Tøi, til andre Stæder at sælges.

Byens Magistrat er en Byefoged. Posten kommer om Søndag og Torsdag, men afgaaer om Mandag og Fredag.

Byen har fire aarlige Markeder, nemlig den 13. Junii ved Kapelstenen uden for Byens Vesterport med Heste og Qvæg; den 18. Junii og den 17 Julii i Byen med Kramvahre og Lærreder, samt Tørfisk; og den 3. Oktober i og uden for Byen med Heste og Qvæg. Desuden hver Onsdag Torvedag fra Mikelsdag til Juul med Urter, Frugt, Potter, Gryder, Trævahre etc.

2) **Tilstedsogn** er Annexet til Thistedes Kiøbstædkirke. Dertil hører Tilstedbye og Silstrupbye.

3) **Hundborgsogn** har paa nogle Steder tilforn taget Skade af Sandflugt. Til Sognet hører: Hundborgbye; Fadersbøl, en Herregaard, som tilforn har taget Skade paa sine Eiendomme af Sandflugt; dens frie Hovedgaardstaxt

er 13 Tdr. 1 Skp. 1 Fkr., Bøndergods 217 Tdr. 4 Skpr. 1 Fkr. 2 Alb., Mølleskyld 4 Tdr. 2 Skpr., Tiender 50 Tdr. Rostrup, en Herregaard, hvis frie Hovedgaardstaxt er 27 Tdr. 3 Skpr. 3 Fkr. 2 Alb., Bøndergods 220 Tdr. 7 Skpr. 1/2 Alb., Tiender 29 Tdr. Ulstrup, en Herregaard, hvis frie Hovedgaardstaxt er 34 Tdr. 6 Skpr. 3 Fkr. 1 Alb., Mølleskyld 1 Td. 2 Fkr., Bøndergods 271 Tdr. 2 Skpr. 1 Fkr. 2 1/2 Alb., Tiender 49 Tdr.

4) **Jannerupsogn** er Annexet til Hundborgkirke, og kaldes af nogle Jandrupsohn, hvis Kirke er baade vel prydet, og tillige i god Stand formedelst den bekiendte Jandrupblok, som staaer i Kirkens Chor, hvilken aarlig tilsendes Gaver fra de Søfarende og fra andre paa Landet for Hielps og Helbreds Erholdelses Skyld. Paa Kirkegaarden vises den Næsekonges Nilaus Begravelse, som har boet paa Siørringborg i Siørringsogn. Til Sognet hører Jannerupbye og Snedstrupbye.

5) **Skioldborgsogn** indbefatter disse Byer: Sønderskioldborgbye; Nørskioldborgbye; Aasbye; Sundgaard; Støvringboel. Ved Kirkegaarden er et grundmuret teighængt Hospital, kaldet Todbølhospital, for 4 Enker af Todbølgods, som nyde hver ugentlig 2 Mark, og aarlig 9 Mark til Ildning eller Brændsel at købe. Ved Støvring sees en Steendysse eller Kiempegrav, 12 Skridt lang og 12 Skridt breed, med en stor Offersteen oven paa. Ligeledes nok en af samme Længde og Beskaffenhed over den Kiempe Vilknud, af hvilken det Sund Vilsund, hvor man fra Thye gaaer over til Mors, skal have sit Navn.

6) **Kallerupsogn** er Annexet til Skioldborgkirke. Dertil hører: Kallerupbye; Hornstrup; Todbøl, en Herregaard, som har en Vandmølle, og under Hovedgaardens Taxt er ligeledes en Stampemølle; Gaarden har ogsaa Part i Sperringsøe, som er meget fiskerig, og ligger ikke meget langt derfra; dens frie Hovedgaardstaxt er 26 Tdr. 1 Fkr., Mølleskyld 3 Skpr. 2 Alb., Bøndergods 422 Tdr. 4 Skpr. 1 Fkr. 2 Alb.

7) **Siørringsogn** bestaaer af Siørringbye; Brogaard; Ladegaard; Sperringbye; Sperringgaard; Skorupbye, som i forrige Tider har taget stor Skade af Sandflugt; Nestrupbye; Nestrupgaard, som i fordum Tid har

været beboet af Adelsfolk; Dollerupbye; Nordentoftgaard, en stor eensted Gaard, hvor den i Kiempeviserne ommeldte Peder Skammelsen har boet. Udi dette Sogn ligger den store fiskerige Søe, Siørringsøe, som ogsaa kaldes Jandrupsøe; tæt ved samme Søe ligger Siørringvold, hvor et Slot, Siørringborg kaldet, i ældgamle Tider skal have staaet, som Kong Nilaus har boet paa, den Tid Paris tiende ham, som hemmelig bortførte hans Dronning, hvorom den gamle Vise er gjort: Fra Siørringvolde til Vester hen lader Paris kaste den Lønnegrav etc.; Pladsen, hvor Slottet har staaet, er paa en høi rund Jordbanke; rundt omkring ligge Grave og Volde i en Rundeel; Volden, 21 Fod høi, er giennemskaaren paa tre Steder, hvor der har været Broer fra Slottet; paa Kirkegaarden sees et rart Monument af en Kampesteen, 3 Alen lang, og for hver Ende nedsat en ligedan Steen, 2 Alne lang og en Alen breed, som skal være over en af Vendelboestifts første katholske Bisper, som paa Hiemveien fra Bremen, hvor han var bleven ordineret, hid til Landet leed Skibbrud, og hans Liig flød til Land ved Thorupstrand, og derefter blev her begravet. (Læs Pontopp. Marmor. Dan. Tom. II. p. 347)

8) **Taarsted- eller Torstedsogn**, hvis Kirke skal i forrige Tider have været et Asylum, Barfred eller Frihedssted med sær Privilegium; men har sit Navn Torsted af en anseelig Høvding, ved Navn Thor eller Tord, hvis Grav vises i en stor rund Høy, Torshøy kaldet, uden for Byen. Dette Sogn er et Annex til Siørringkirke, og bestaaer kun af Taarstedbye.

9) **Vangsogn** har baade i ældre og nyere Tider taget ubodelig Skade af Sandflugt, da baade en Vandmølle er ødelagt, og tillige fem anseelige Eenstedgaarde have derved mistet deres beste Eiendomme. Sognet bestaaer af Vangbye; Vangsøe, en fiskerig Søe; Nystrup, har tilforn været en frie Herregaard og beboet af Adel; men Sandflugten har fordærvet denne Gaards Marke og Enke, saa at den nu er en upriviligered og liden Sædegaard, hvis Hovedgaardstaxt er nu ikkun 6 Tdr. 1 Skp. 1 Fkr. Østerdiernæs; Klostergaard; Hovegaard; Korsborgboel; Kokkedal; Tarp; Sturup; Inte; Sandklitterne; Tvedeboelsmænd; Skaarhede; Overgaard; Kortegaard; Krogsgaard.

10) **Torupsogn** er Annexet til Vangkirke. Dette Sogn har ligeledes taget overmaade stor Skade af Sandflugten, og trues aarlig med større Ødelæggelse. Sognets Byer ere: Torupbye, hvis Beboere har to Gange Maattet flytte deres Gaarde for Sandflugtens Skyld, da ogsaa den liden ferske Søe, Fierringsøe kaldet, er nu opfyldt af Flyvesandet. Langgaard; Korsgaard; Vesterdiernæs; Færgegaard. Til Færgegaard her i Sognet ligger en Holm midt ude i den store Siørupsøe, imellem Torup og Jannerup; paa samme Holm har i gamle Dage staaet et Slot eller Borg, og kaldes endnu Fersborg eller Færgegaardsborg; og ved den vestlige Ende af Holmen staaer en Deel store Stene i en lige Rad ud i Søen, ligesom Levninger af en Broe til at gaae i Land ved. Den store fiskerige Søe, som begynder ved Siørring, og strækker sig ind i Torupsogn, har adskillige Navne, efter de Byer, som den støder paa, nemlig: Siørringsøe, Jannerupsøe; Arsøe, Alsøe, Færgegaardssøe. Denne store Søe trues ogsaa af Sandflugten at blive opfyldt.

11) **Nørhaesogn**, er ligeledes i forrige Aarhundrede blevet beskadiget af Sandsug paa en Deel af sine Marker, men er dog nu nogenledes kommet til rette igien. Dette Sogn bestaaer af Nørhaebye; Præstegaarden; Nørhaegaard, en stor smuk bygt Avlsgaard uden Frihed; den fik Staldstuderrettighed Aar 1733, og er nu henlagt under den Herregaard Fadersbøl i Hundborgsogn. Næsgaard; Fredskild, en eensted Gaard, ved hvilken ligger den fiskerige Fredskildsøe; Legind; Stokkegaardsmølle, som Aar 1760 leed stor Skade af Sandflugt, som kom af Klitterne eller Sandbakkerne norden for Møllestedet, fyldte Mølledammen, og tillukte Aegangen, som kom af Fredskildsøe.

II. Vesterviigamt.

Vesterviigamt indbefatter to Herreder, som ere: 1) Hassingherred; og 2) Refsherred.

A. Hassingherred.

Hassingherred strækker sig paa tverts af Thye, saa at det grændser mod Østen til Liimfiorden; mod Vesten til Vesterhavet; mod Norden til Hundborgherred; og mod Sønden til Refsherred. Dette

Herred bestaaer af femten Landsbyekirkesogne, hvilke ere: 1) Harringsogn; 2) Stakstrupsogn; 3) Skyumsogn; 4) Hørdumsogn; 5) Bedstedsogn; 6) Grurupsogn; 7) Hvidbergsogn; 8) Ørumsogn; 9) Lodbergsogn; 10) Viisbyesogn; 11) Heltborgsogn; 12) Hassingsogn; 13) Villerslevsogn; 14) Sønderhaaesogn; 15) Horstedsogn; 16) Snedstedsogn.

Vi merke nu hvert Kirkesogn især nemlig.

1) **Harringsogn** bestaaer af disse Byer: Harringbye; Harringgaard; Rosholm, hvor Præstegaarden ligger. Øland, en Herregaard, hvis frie Hovedgaardstaxt er 31 Tdr. 5 Skpr. 2 Fkr., Bøndergods 227 Tdr. 2 Skpr. 3 Fkr. 1 1/4 Alb., Tiender 87 Tdr. Søegaard; Kokholm; Broleshaug; Krogsgaard.

2) **Stakstrupsogn** er Annexet til Harringkirke, og har følgende Byer: Stagstrupbye; Sundbye; Sundbyevandmølle; Gierupbye.

3) **Skyumsogn** bestaaer af Skyumbye; Dybdal; Skyumveirmølle.

4) **Hørdumsogn** er Annexet til Skyumkirke, og bestaaer af disse Byer: Vesterhørdumbye; Østerhørdumbye; Kolbye; Tøtterupbye; Irup, en Herregaard, som i de katholske Tider har tilhørt Bispedømmet og Bispen over Børglumstift. Efterat Gaarden ved Reformationen med alt geistligt Gods ses Sekularisation var kommet i Kongens Eie, blev den af Kong Kristian den Tredie solgt Aar 1556. Gaardens Navn findes i et Dokument af Aar 1467 at være skrevet Ydrop; dens frie Hovedgaardstaxt er 28 Tdr. 1 Skp. 2 Fkr., Mølleskyld 6 Tdr. 3 Skpr., Bøndergods 239 Tdr. 1 Skp. 1 Fkr. 2 3/4 Alb., Mølleskyld 1 Td. 4 Skpr. 3 Fkr., Tiender 200 Tdr. Imellem Hørdum og Irup ligger Hvirvilsheede.

5) **Bedstedsogn** har følgende Byer og Steder: Bedstedbye eller Bidstedbye; Horsfeldbye; Fuglsangbye; Hundkiær; Spangberg; Brogaarde; Grøntoft; Fladskiær; Stadshauge; Storehavbek; Lillehavbek; Møllegaard; Maarupmølle; Skottergaard; Vibtoft; Ulnesgaard; Tanderup, en Herregaard, som er en af de allerstørste i Thye, beliggende med smuk Udsigt til Oversøe; Gaarden har Birkeret, hvorunder den Herregaard Koustrup henhører, da Birketinget for begge disse to Herregaarde holdes her om

Fredagen: dens frie Hovedgaardstaxt er 41 Tdr. 3 Skpr. 3 Fkr. 1 Alb., Bøndergods 489 Tdr. 6 Skpr. 1 Fkr. 2 1/4 Alb., Tiender 159 Tdr. 4 Skpr.

6) **Grurupsogn** er Annexet til Bidstedkirke. Til Sognet hører: Grurupbye; Abildgaard, en stor Bondegaard; Gammelbye.

7) **Hvidbergsogn**, som ellers kaldes Hvidbergvestenaæ, for at skille det fra Hvidberg paa Thyholm. Til Sognet hører: Hvidbergbye; Lyngholm, en Herregaard, hvis Hartkorn er tiendefrie, skjønt den nu ikke er komplet, fordi dens Eiendomme og Bøndergods er Tid efter Tid meget ruineret, da den tilforn har været en af de anseeligste Herregaarde i Thye; ved Gaarden er en stor fiskerig Aæ, saa og gode Fiskedamme; dens Hovedgaardstaxt er 20 Tdr. 4 Skpr. 2 Fkr., Bøndergods 3 Tdr. 4 Skpr. 2 Fkr. 2 Alb. Svankiærbye; Lomborggaard; Kiallerupbye; Istrupbye; Madstedgaard. Dette Sogn har lidt megen Skade af Sandflugt, som ogsaa har opfyldt Duesøe. Alle de, som boe langs med Vesterhavet, kaldes Havgasser.

8) **Ørumsogn** er det ene Annex til Hundbergkirke. Dertil hører: Ørumbye; Ørum en Herregaard, som i fordum Tid var et kongeligt Slot, hvor Lehnsherrene boede, indtil Lehnet efter Souverainitæten blev forandret til et kongeligt Amt, da Godset blev solgt af Kongen. Godsets frie Hovedgaardstaxt er 36 Tdr. 1 Skp, 3 Fkr. 2 Alb.; Bøndergodset og Tiender findes indberegnet under Vesterviigklosters Hartkorn. Sundborg; Hedegaard. Dette Sogn er ogsaa underkastet Fare af den ødelæggende Sandflugt, som har paa adskillige Kanter i Sognet allerede forhen gjort stor Skade, og Flyvesandet opfylder den vestlige Ende af Ørumsøe alt mere og mere.

9) **Lodbergsogn** har taget en ubodelig Skade af Sandflugt, da nogle Byer og Gaarde ere aldeles blevne ruinerede, og Kirken er tilforn formedelst Sandflugt flyttet hen paa det Sted, hvor den nu staaer; men Sandets Tilvæxt har atter nærmet sig, saa at man maae frygte for, at den omsider af det flyvende Sand overfyges og skiules. Dette Sogn er det andet Annex til Hvidbergkirke, og bestaaer af Lodbergbye; Sveigaardbye; Skovsted; Tolbøl.

10) **Visbyesogn** har disse Byer og Gaarde: Visbye; Nørhedegaard; Sønderhedegaard; Ambyegaard.

11) **Heltborgsogn** er Annexet til Visbykirke, men ligger i Refsherred, hvor det findes anført under No. 3.

12) **Hassingsogn** bestaaer af Hassingby; Giselbekgaard. Strax ved Kirken er en Dal, kaldet Troldgab, hvori er ved Veien St. Thøgerskilde.

13) **Villerslevsogn** er Annex til Hassingkirke, og bestaaer af Villerslevby; Vibestoftby; Gudnæsby; Gundegaard.

14) **Sønderhaaesogn**, hvortil hører: Sønderhaebye; Sønderhaegaard. Kovstrup, en Herregaard, beliggende ved Ovesø; dens frie Hovedgaardstaxt er 19 Tdr. 4 Skpr., Bøndergods 467 Tdr. 6 Skpr., Mølleskyld 4 Skpr. 1 Fkr., Tiender 187 Tdr. 4 Skpr, Denne Herregaard tilligemed Tanderupgaard i Bedstedsogn have eet Birk, kaldet Tanderupbirk. Gyropgaard; Plovmandsgaard; Kalkiergaard; Kieldgaard; Smedieknek; Kovstrupmølle; Jestrupby; Østergaard.

15) **Horstedsogn** er Annex til Sønderhaaekirke, og bestaaer allene af Horstedby.

16) **Snedstedsogn** har tilforn været det andet Annex til Sønderhaaekirke, men Aar 1622 adskilte Kong Kristian den Fierde dette Sogn fra de to andre og gjorde det til et Præstekald for sig selv. Snedstedkirke er meget stor og har det høieste Taarn, som kan sees af de Seilende nogle Mile ude i Havet. Sognebyerne ere: Snedstedby; Giersbølby; Ælstedby; Aarupby; Aarupmølle; Bedstedby.

B. Refsherred.

Refsherred, eller, som nogle skrive det, Reufsherred, er den yderste Ende af Thy, og grændser mod Norden til Hassingherred; men er paa de øvrige tre Sider omgivet med Liimfiordens Vande. Med Refsherred hænger den Halvøe Thyholm sammen, ved en smal Istmus eller Landhage. Dette Herred indbefatter 13 Landsbyekirkesogne, hvilke ere: 1) Vesterviigsogn; 2) Aggersogn; 3) Heltborgsogn; 4) Boddumsogn; 5) Ydbyesogn; 6) Huurupsogn; 7) Helligsøesogn; 8) Gietrupsgogn, Paa den Halvøe Thyholm ligger disse fire Kirkesogne; 9) Hvidbergsogn; 10) Lyngsøesogn; 11) Sønbergsogn; 12) Odbyesogn. Dernæst ligger paa den østlige Side af

Thyholm den Øe Jegindøe, som udgjør 13) Jegindøesogn.

Vi merke nu hvert Kirkesogn for sig selv, nemlig:

1) **Vesterviigsogn** har sit Navn af dets naturlige Beliggenhed, at det ligger ved den yderste Ende af Liimfiorden, som løber der vester op med en Viig. Kirken er stor, høi og anseelig, og een af de smukkeste jyske Kirker; thi den er 110 Alen lang med høie Hvelvinger, grundede paa tolv fiirkantede murede Pillere, afdeelt i tre Hovedgange med fire Rader Stole, og er prydet med et anseeligt Taarn. Den har i de katholske Tider været en Klosterkirke til det berømte vesterviigske Augustinerkloster, men da den rette Sognekirke, kaldet St. Thøgerskirke, blev efter Reformationen nedbrudt, og dens Materialier forbrugte til at gjøre Klosterkirken større med, saa blev kun Kirkegaarden tilbage, som bruges endnu til at begrave Liig udi, men Klosterkirken derimod blev gjort til den rette Sognekirke. Paa St. Thøgerskirkegaard vises en Grav, som endnu kaldes liden Kirstens Grav, hvor Kong Valdemar den Førstes Søster, liden Kirsten, som tales om i Kiæmpeviserne, skal ligge begravet, tilligemed Hertug Buris, som besvangrede hende, og døde Aar 1178. Paa St. Thøgerskirkegaard er en Sundhedskilde, kaldet St. Thøgerskilde, og besøges meget. Sognets Byer og Steder ere disse: Vesterviigbye, Tingstrupbye; Handerupbye; Oxenbøl; Taabelbye; Nedergramstrup; Tinggaard; Kappelgaard; Villerupbye; Melvandmølle; Skorupvandmølle; Kiergaard; Trankierbye; Seiersbøl; Spovlum; Overadstrup; Naderadstrup; Bubbøl; Adbøl; Villegaard; Toppenberg; Nørbon; Østerulsted; Vesterulsted; Skorup; Roikier; Staversbøl; Rodenberg; Vesterviigkloster, en anseelig og betydelig Herregaard, som tillige er den største Herregaard i Thy; den har for Reformationen været eet af de store Herreklostere i de katholske Tider, og er kaldet Vesterviig, fordi det ligger ved den vestre Viig af Liimfiorden. Dette Kloster var et Augustinerkloster, stiftet allerførst i det tolvte Aarhundrede, til Ære for den Helgen St. Thøger (Theodgarus), for tolv Munke, som vare Canonici Regulares. Dette Klosters Prælat og Forstander blev kaldet Provst. Disse Kanikers Kollegium eller Kapitelet stod under de børglumske Biskoppers Tilsyn. Bemeldte Thøger, fød i Thyringen i Tydskland, reiste omkring og omvendte Folk fra Hedenskabet til den kristelige Troe, og prædikede Troen udi

Jylland i og omkring Thy; ja skal have bygt en liden Kirke af Grene og Vidier. Nogle Aar efter hans Død er han, efter den børglumske Biskops Alberiks Foranstaltning, bleven af Paven Aar 1197 kanoniseret eller indført blant Helgenes Tal, og skal siden have været anset for Børglumstifts Patron og Skytshelgen. Ham til Ære blev baade Sognekirken i Vesterviig kaldet St. Thøgerskirke, saa og det nye stiftede Kloster kaldet St. Thøgerskloster i Vesterviig; ligeledes en Sundhedskilde, kaldet St. Thøgerskilde, og udi en Bondegaard i Handrupbye stod i nogle hundrede Aar opreist et Kors, kaldet St. Thøgersminde, som af Gaardens Beboere blev altid vedligeholdt, men er nu borttaget og ødelagt. Ved Reformationen Aar 1536 blev Vesterviigkloster, ligesom alt geistligt Klostergoods, sekulariseret og kom under Kronen, hvorpaa det blev gjort til et verdsligt Lehn, hvor de kongelige Lehnmænd boede, indtil Souverainiteten i Kong Friderik den Tredies Tid, da Lehnet blev gjort til et kongeligt Amt. Aar 1662 blev Vesterviigklosters Gaard og Gods solgt af Kongen til Partikulaires Eie. Aar 1737 blev denne Herregaard oprettet til et Stamhuus for den Moldrupske Familie, tilligemed Vesterviigsogns Kirketiende i alt 595 Tdr. 2 Skpr. 2 Fkr. Hartkorn, og hele Aggerssogn, som er blevet øde ved Sandflugt og Overskyllelse, og derfor ikke kan ansees for Hartkorn, men beboet, af Fiskere. Gaarden er prægtig opbyggt. Udi ældgamle Tider har her været prægtige Skove, men nu kiendes ikke mindste Spor deraf. Ved Gaarden er et Teiglbrænderie. Skiøn Fiskefangst med Helt, Aborrer og Aal falder ved Vesterviiggaardhuus. Den frie Hovedgaardstaxt er 88 Tdr. 5 Skpr. 1 Fkr., Bøndergoods baade til Vesterviig og Ørum, hvilke to Herregaarde tilhøre eet Herskab, er tilsammen 751 Tdr. 5 Skpr. 1 Fkr. 2 1/4 Alb., Mølleskyld 18 Tdr. 2 Skpr., Tiender 242 Tdr. 2 Skpr. Gaarden har sit eget Birk, og Birketinget holdes paa Gaarden om Mandagen. Neden for Vesterviigkirke holdes aarlig to Markeder, nemlig det ene otte Dage for St. Hansdag, og det andet otte Dage for St. Olesdag.

2) **Aggersogn**, som er det yderste og sidste Sogn af Aalborgstift paa den Kant, er Annex til Vesterviigkirke. Dette Sogn bestaaer af Aggerland, som er den smalle Strimmel Land, der sammenbinder Thy eller Aalborgstift med Harboeøre eller Riberstift, og forhindrer at Liimfiorden ikke kan bryde ud i Vesterhavet. Dette Aggerland ligger langs med Vesterhavet, og er nu af

Sandflugt saa fordervet, at det aldrig kan staae til Redning; thi det løse Flyvesand har med sine store Sandbanker skinlet alle Enge og Agerjord, saa at Sognets Beboere have nu slet intet Pløieland, da de dog tilforn have havt Ejendomsjord til 28 Plove; men ere Landets allerelændigste Fattige, hvis eneste Næring til Livs Ophold er lidt Fiskerie i Ørumsøe, Liimfiorden og Vesterhavet. Vel holder Klittaget Sandbakkerne tilsammen, men ved Gang og Fart imellem Havet og Husene gaaer det ofte i tu. Dette hele Sogn hører til Vesterviigkloster. Til Aggersogn, hvis Kirke egentlig hører til Hassingherred, og har tilforn staaet paa et andet Sted, end hvor den nu staaer, hører disse Byer, nemlig: Vesteraggerbye; Østeraggerbye, hvor der er en Skole, som vedligeholdes af Vesterviigstamhuus; Sønderaalumbye; Nøraalumbye; Toftbye; Nabe, en eeneste Gaard; Rønbye eller Thyboerøn, hvilken Bye ligger alleryderst af Thyeland, ved Grændseskiellet imellem Vesterviigstamhuses Eiendom og Ryssensteen i Riberstift. Disse Beboere høre under de kongelige Sølimiter; de ere et særdeles haardført Folk formedelst deres usle Liv, ja de ere ogsaa ulige fra de andre Thyboer i Klædedragt, Sprog og Tale. Naar de nu med deres Pulsvaadde har i den dem tilladte Tid drevet deres Aalefangst under Salling, Mors og Thye i Liimfiorden, saa kiøre de omkring i Jylland og paa Markederne med deres Havfisk, af Helt, Giedder, Aborrer, etc. som de har tørret, og med deres tørre og røgede Aal, og sælge dem med stor Aftræk. Fordi disse fattige Aggerboer maae altid ligge paa Havet og søge deres Næring, saa kaldes de derfor af de andre Jyder med det Navn Havgasser, som boe ved Vestervauvau. Dette Aggersogn ligger midt ud for det farlige store jydsk Rif, som har tredobbelte Revler uden for sig, hvorved det undertiden hænder sig, at der strander Skibe; men Forstrandsretten tilhører Eieren af Vesterviigkloster. Det er skeet nogle Gange, at Vesterhavet har voxet saa høit, at det har oversvømmet Aggerland og hobet ind i Liimfiorden, da Vesterhavet har ved saadan Oversvømmelse skaaret meget Land bort af Aggerland, saa at denne smalle Strimmel Land eller Landhage (Isthmus) er nu ikke over 800 Skridt i Øster og Vester.

3) **Heltborgsogn** er Annex til Visbykirke i Hassingherred. Kirken har Taarn og Spiir, og ligger lige over for Karbyekirke paa Mors eller Morsøe. Man fortæller, at disse to tvertover for hinanden liggende Sogne have deres Navne

af de Thyboehelte og de Morsingkarle, som skal have kastet over Limfiorden til hverandre de mange store Stene, som her ligge ved begge Strandsiderne, med Huller i, ret ligesom de vare trykte deri af Fingre. Sognets Byer ere disse: Helteborg; Gienderupbye; Næssund, hvor Overfarten er fra Thye over Fiorden til Mors; Ullerupbye; Kielstrupbye; Futterupgaard; Toftum, en upriviligered Avlsgaard, som før har været frie og beboet af Adel, men nu er den ufrie og beboes af Bønder; dens Hartkorn er 22 Tdr. 1 Skp. 2 Fkr.

4) **Bodumsogn** har i forrige Tider været ganske omflydt, saa at man med Baade har kunnet seilet rundt om Sognet, hvilket sees kiendeligt endnu at have været sandt; thi for Østen omslutes Landet af Liimfiorden, men for Sønden og Norden gaaer to Vige ind fra Fiorden, af hvilke den Viig af Liimfiorden, som løber ind imellem Bodum og Dover, kaldes Doverkiil eller Riilfiord, men den anden Viig, som løber fra Liimfiorden ind paa den anden Side imellem Bodum og Thyholm, er ganske grundt og udyb, og kaldes Thyholmsveile; og for Vesten af Sognet er en Tørvemose, kaldet Broekier, med en liden Aae fra den ene Viig til den anden Viig. Dette Broekier gjør Bodumsogn landfast med Udbyefogn; og har man i dette Kier ofte fundet Ankere og andet Skibsredskab, som er et aabenbare Beviis paa, at her fordem har været Havn og Indseiling for Fartøier. Sognet bestaaer af Bodumbye; Præstegaarden; Bodumbisgaard, en liden frie og komplet Herregaard, beliggende noget fra Kirken, tæt hos den Viig af Liimfiorden, som paa den nordlige Side indslutter Bodumland, saa at den have en meget behagelig Udsigt til alle Kanter. Ved Gaarden er ogsaa en Skibshavn, hvori Fartøier kan ligge at losse og lade. Denne Gaard heder egentlig Bodumbispegaard, fordi de katholske Biskopper over Børglumstift have eiet den, tilligemed mange flere Gaarde og Godser overalt i Stiftet; men ved Reformationen blev denne Gaard, ligesom alt andet geistligt Gods, lagt under Kronen, som siden har solgt den til Partikulaires Eie. Dens frie Hovedgaardstaxt er 16 Tdr. 1 Fkr. 2 Alb., Bøndergods 206 Tdr. 1 Skp. 1 Fkr. 1 Alb., Mølleskyld 6 Skpr. 1 Fkr. 2 Alb., Tiender 65 Tdr.

5) **Ydbyesogn** er det ene Annex til Bodumkirke, og har følgende Byer, nemlig: Ydbye; Ydbyegaard; Ginderupbye; Doverbye, liggende ved den Viig,

som løber derind af Liimfiorden, og af Byen kaldes Doverkiil; Dovermølle; Dovergaard; Brændgaard; Tvolumbye; Flarupkye; Holmgaarde; Hedegaard; Refstorpgaard; Gundtoftmølle; Refsbye; Skibstedgaard, en liden ukomplet, men dog tiendefrie Sædegaard, beliggende ved en Viig af Liimfiorden, hvoraf den har Fiskerie, især om Efteraaret og om Foraaret. Til Gaarden kan saaes 14 Tdr. Byg, 25 Tdr. Rug og 30 Tdr. Havre, saa og avles 30 Tdr. Høe; dens frie Hovedgaardstaxt er 6 Tdr. 3 Skpr., Bøndergods 37 Tdr.

6) **Hurupsogn** er det andet Annex til Bodumkirke, og bestaaer af Hurupbye; Lodal; Ærterupbye; Refsbye; Kapelhuse.

7) **Helligsøesogn** har Navn af en Søe, Helligsø kaldet, liggende noget fra Byen; i samme Søe skal have staaet et Nonnekloster, som efter gammel Fortæling skal være siunket. Sognet bestaaer af Helligsøebye og Gundtoftbye.

8) **Gietterupsogn**, hvis Kirke tiener til et Sømærke for de Seilende i Vesterhavet, fordi den er den høieste Kirke paa Vesterkanten i Thye, og Annexet til Helligsøekirke. Til Sognet hører: Gietterupbye; Kobberødbye; Østergaard; Gundtoftbye; Nørgietterupgaard; Nørgaard; Steensgaard; Rishauge; Trolsgaard. I dette Sogn imellem Kobberødbye og Vesterviig ligger en stor Bakke eller Lynghøy, kaldet Hielpensbiere, fordi man troer, at deri ligger skiult en stor Skat, som kan hielpe i Trang.

Om den Halvøe Thyeholm.

Thyeholm er en Peninsel eller Halse, og som Navnet lyder en Holm, hørende til Thye; thi dette lidet Land hænger sammen med det øvrige Thyeland allene ved en smal Strimmel Land, som løber ud mod Helligsøe, og altsaa er et Stykke af Thye og af Refsherred udi Vesterviigamt; men ellers er Thyeholm ganske omflydt af Liimfiordens Vande. Denne smalle Strimmel Land eller Landhage er en halv Miil lang, og af Naturen tykt belagt med smaa Stene, og kaldes Veiledraver, fordi det dannes imellem Liimfiorden paa den søndre Side, og en Veile eller Arm af Fiorden paa den nordre Side, som løber op forbi Bodumland, og endes ved Helligsøe, kaldet Thyeholmsveile. Liimfiorden,

som omringer Thyeholm, breder sig mod Østen saaledes ud, at fra Thyeholm over til Salling er der en Miil over Vandet. Fra Sønden gaaer ud mod Sundet en Odde, kaldet Sunddravet, af samme Egenskab som Veiledravet. Sundstedet, som fører over fra Thyeholm til Harsyssell, er neppe en Fierdingvei bredt, og lige over for paa Harsyssels Side er Piineodden, hvor den tydske Keyser Ottos Leir skal have staaet, da han paa sit Tog igiennem Jylland maatte standse for Sundet

Mod Vesten breder Liimfiorden sig igien ud, og lige over for Nissum, som ligger ved Strandkanten i Riberstift, faaer Fiorden Navn af Nisumbredning. Af de fra begge disse Landsider sig udstrækkende Odder har det bekiendte Ottesund, eller rettere Oddesund, sit Navn, skiønt det efter den jydske Udtale kaldes Odsund. Nogle holde for, at det skal kaldes Ottesund eller Ottinsund, fordi at den tydske Keiser Otto den Første paa sit Krigstog imod Kong Harald standsede her, og skiød sit Glavind i Sundet, da han for Mangel af Fartøier og for Modværn paa den anden Side ei kunde komme længere ind i Landet. (See Holbergs Danmarks Historie Tom I. Pag 82).

Thyeholmsland er en Qvadramiil, og staaer i Matrikullen for 890 Tdr, Hartkorn; har fire Kirkesogne, nemlig: 1) Hvidbergsogn: 2) Lyngsøesogn; 3) Søbergsogn; 4) Odbyesogn.

Thyeholms Kiør ere ypperlige Melkekiør; men af Mangel paa Græsning staae de i Tøir om Sommeren, og maae flyttes fire gange om Dagen, Ostene ere af samme ramme Smag som Thyboeoste. Landet er et frugtbart Kornland. Indbyggerne legge sig meget efter Aalefiskeriet paa tre Maader, nemlig med Kroge, med Pulsvaadde, og om Vinteren med at stange paa Isen; dog ere Stangaal de beste. Saasnart de har tilsaaet, kiøre de med store Læs af røgede Aal (da otte tusinde Aal udgiøre et Læs) ud ad Øster- og Sønderkanten af Nørrejylland, ja endog til Hadersleb. Ellers falde ogsaa andre Slags Strandfiske, saasom Gieder, Helt, Smelt og Aborrer, hvilke de ogsaa føre omkring paa Læs at sælge. Paa Thyeholm er en god Havn, kaldet Terribøl, beliggende østen for Sunddravet, men er kun liden; derimod er den beste Søhavn, Styvlbek kaldet, ved Borg for fladbundede Fartøier, som kan løbe over Løgstørgrunde. Vi merke nu hvert især af de ommeldte fire Kirkesogne, som ligge her paa Thyeholm, nemlig:

9) **Hvidbergsogn** har 472 Tdr. Hartkorn, ni Byer, bestaaende af 94 Gaarde og 43 Huse. Hvidbergkirke er en smuk, stor og anseelig Korskirke, som i Historien er bekendt af den børglumske Biskop Oles Mord, som skeede der Aar 1261 af Hr. Jens Glob, hvorudover baade Kirken og hele Stiftet blev af Paven sat i Band; og imedens samme Bands Tid vedvarede, blev Gudstienesten forrettet i et Kapel, hvoraf endnu sees Rudera paa Kapelhøyen vesten fra Kirken. Sognebyerne ere: Hvidbergbye; Hvidberggaard, som i de katholske Tider har været en geistlig Forlehnning, og er kaldet Thyeholms Provstegaard, hvo med en Kanik i Ribedomkapitel gierne blev forlehnet, og kaldet Provst i Thyesyssel. Hindsels, en frie og komplet Herregaard, liggende nordost paa Thyeholm ved Liimfiorden; denne Gaard var i de katholske Tider af det Gods, som tilhørte Børglumstift og dets Biskopper, men ved Reformationen hiemfaldt til Kongen og Kronen, som siden solgte den til privat Eiendom; Hovedgaardens Taxt er 29 Tdr. 4 Skpr. 2 Fkr., Bøndergods 233 Tdr. 6 Skpr. 1 23/24 Alb., Tiender 43 Tdr. Borregaard; Hellekildebye; en stor, men ufrie Avlsgaard, hvis Hartkorn er 25 Tdr., det tilliggende Bøndergods 175 Tdr. Smerumgaard; Gravgaard; Frøhøyboell; Flovlevbye; Bembye; Styvelbye, hvor den gode Skibshavn Styvlsbek er; Stivelgaard; Fomsgaard; Torshøye; Barslevbye; Jegebjergbye; Kallerupbye.

10) **Lyngsøesogn**, har 150 Tdr. Hartkorn, 35 Gaarde, 16 Huse, og er Annexet til Hvidbergkirke, dertil hører Lyngsgaard; Lyngsgaardsgadegaard; Jestrupbye; Odgaard; Frostgaard; Søndergaard; Hebsgaard; Staktoft; Kondborggaard; Knudsgaard; Torpbye.

11) **Sønbiergsogn** har 130 Tdr. Hartkorn, 33 Gaarde, 25 Huse, og bestaaer af Sønbiergbye; Sønderraakiær; Lilleradhuse; Korsgaard; Østergaard; Nørkapel; Nørraakiær; Teglbierg; Hillersgaard; Sley; Mosen.

12) **Odbyesogn** har 140 Tdr. Hartkorn, 19 Gaarde, 18 Huse, og er Annexet til Sønbiergkirke, og bestaaer af Odbye eller Oddebye, som er den yderste Bye af Thyeholm, og ligger paa Landets yderste Pynt eller Odde ved Sundet, Ottesund kaldet. Over dette Oddesund er Overfarten fra Thy over

Liimfiorden til Salling; udi den norske Historie kaldes dette Sund Oddasund, og er bekiendt af den svenske Konge Jorund, som blev ophængt ved dette Sund, da han paa sin Vikingsfærd blev indspærret og fangen i Liimfiorden. Serupbye; Ugerlevbye; Biørndal.

13) **Jegindøesogn** bestaaer Jegindøe, som er en liden omflydt Øe i Liimfiorden, beliggende et Par Bøsseskud fra Tyeholm. Dette Sogn har tilforn ligget til Sønbergkald; men for Vanskeligheds Skyld at komme over Fiorden, er det skilt derfra, og gjort til et Kirkesogn for sig selv, og har nu sin egen Præst, som er beneficeret med Kongetienden og et Boel, kaldet Sodborg, for Kaldets Ringheds Skyld. Sognet bestaaer af Søndertoftskov; Nørretoftskov; Storegaard; Nørgaard; Storenørskov; Lillenørskov; Hudstedbølle; Kielskovheede; Nørbye; Bierregaard; Dalgaard; Sønderskov; Haarbølgaard; Søndergaard; Præstegaarden. Denne Øe hører i det Geistlige under Refsherred i Thy; men i den verdslige Jurisdiktion staaer den under Sønderherreds Ret paa Morsøe.

IV. Om Dueholmsamt, som bestaaer af Morsøe eller Morsland.

Dueholmsamt indbefatter allene Morsland eller Morsøe, hvis Indbyggere kaldes Morsinger eller Morsingboer. Morsøe er den største omflydte Øe i Liimfiorden, beliggende imellem Thy mod Østen, og imellem Salling mod Vesten; derimod strækker Morsøe sig mod Sonden ud imod Ottesund, og mod Norden ad Hanherred til. Der ere fire Færgesteder eller Sunde til at komme over til og fra Morsøe, nemlig to Sunde imellem Thy og Morsøe, som ere: 1) Vilsund, og 2) Næssund; det tredie Sund er Feggesund imellem Salling og Mors.

Dette Dueholmsamt eller Morsøe bestaaer af 3901 Tdr, kontribuerende Hartkorn. Udi de katholske Biskoppers Tid har Mors været en geistlig Forlehning, som havde Navn af Provstie, og strakte sig tillige over Hanherred; med samme blev gierne en Kanik af Riberkapitel forlehnet; men efter Reformationen ved alt det geistlige

Godses Sekularisation blev det et kongeligt Lehn under Dueholmskloster, hvor Lehnmændene boede; derimod efter Souverainiteten blev Lehnet gjort til et kongeligt Amt, kaldet Dueholmsamt, hvilket nu tilligemed Ørums- og Vesterviigamter forestaaes af een Amtmand.

Landet har Mangel paa Skove. Indbyggerne leve dels af deres Agerdyrkning, dels af Fiskerie, som falder rundt omkring Landet i Liimfiorden næsten det hele Aar igiennem af alle Slags. Morsland bestaaer af to Herreder, som ere: 1) Sønderherred, og 2) Nørreherred, hvorover er en Herredsfoged, som tillige er Byefoged i Kiøbstæden Nyekiøbing.

Vi beskrive nu hvert Herred for sig selv.

A. Sønderherred.

Sønderherred er den sydlige halve Deel af Landet, og indbefatter under den verdslige Jurisdiktion de to Birker, nemlig Lundsbirk og Jegindøbirk, men under den geistlige Jurisdiktion et Kiøbstædkirkesogn i den Kiøbstæd Nyekiøbing, og sexten Landsbyekirkesogne, hvilke ere: 1) Den Kiøbstæd Nyekiøbings Kirkesogn; 2) Lodderupsogn; 3) Ælsøesogn; 4) Karbyesogn; 5) Hvedbergsogn; 6) Redstedsogn; 7) Liorslevsogn; 8) Ørdingsogn; 9) Østerasselssogn; 10) Vesterasselssogn; 11) Vejerslevsogn; 12) Blidstrupsgn; 13) Frøslevsogn; 14) Møllerupsogn; 15) Tæbringsogn; 16) Outrupsgn; 17) Rakkebyesogn;

Vi merke nu hvert Sogn især.

1) **Nyekiøbings Kirkesogn** bestaaer af den Kiøbstæd Nyekiøbing. Dueholmskloster, en Herregaard, som i de katholske Tider har været et anseeligt Munkekloster, kaldet Johanniterkloster, eller St. Johannis Baptistæ og St. Mariæ Magdalene Kloster, hvis Formand kaldtes prior, men Munkene kaldtes Cruciferi. Efter Reformationen blev Dueholm, ligesom alle Klosterne, en verdslig Forlehning, og kaldet Dueholmslehn, hvorunder hele Morsland hørde.

Ved Souverainiteten blev Lehnet forandret til et kongeligt Amt; Klosteret blev gjort til en Herregaard, og af Kongen solgt til privat Eiendom. Den frie Hovedgaardstaxt er 42 Tdr. 3 Skpr. 2 Fkr. 1 Alb., Mølleskyld 2 Tdr. 1 Skp., Bøndergods 256 Tdr. 6 Skpr 1 Fkr. 1 3/4 Alb., Mølleskyld 5 Tdr. 6 Skpr. 3 Fkr., Tiender 99 Tdr. Dueholmsmølle er en Vandmølle, som ligger imellem Nyekiøbing og Klosteret. Samme

blev fordem kaldt St. Jørgens Mølle af St. Jørgens Kapel, som derved havde staaet. Den Odde eller Længde, som løber ud mod Fiorden fra Nyekiøbing og Klosteret, kaldes Refshammer. Rolstrupgaard, som mange Adelspersoner tilforn har eiet og boet paa.

Nyekiøbing, en Søekiøbstæd, beliggende næsten midt paa Mors ved Landets østlige Side under en høi Bakke tæt hos Liimfiorden. Polihøide er her 56 Grader 55 1/2 Minuter Latitud, og 24 Grader 47 Minuter Longitud.

Igiennem Byen flyder en Aae, kaldet Klosteraae eller Helligaandsaae, fordi den har sit Løb forbi Dueholmskloster. Denne Kiøbstæd er anlagt i det fiortende Aarhundrede, og har havt Kiøbstæds Privilegier i Kong Valdemar den Tredies Tid, da Byens skønne Beliggenhed ved Søen og dens gode Havn har bragt den i Velmagt. Byens Sognekirke, St. Klemenskirke kaldet, er af en høi Alder, og er smukt prydet baade ind- og udvendig.

Byen har to Hospitaler, det ene kaldet Helligaandsgaard eller Helliggeisthuus, stiftet Aar 1528, til hvilket er af Kong Kristian den Tredie lagt og skienket Karbyesogns Kongekorntiende, samt 27 Sognes Kongeqvægtiender i Morsøeland; det andet er Klingenbergshospital for 4 Fattige, som nyde hver ugentlig 3 Mark, hvortil er henlagt fire Kongekorntiender paa Morsøe.

Byens Raadhuus er nye opbyggt Aar 1757. Byens Magistrat er en Byefoged, som holder Byeting om Løverdagen og Herredsting om Mandagen.

Byen har en beqvem Havn til sine Fartøier, men Søefarten er kun til liden Fordeel for Skibseierne; thi deres Fartøier maae ofte ligge 3 til 4 Uger for Løgstørs høie Grunde paa deres Hen- og Hiemreiser, inden de efter deres Tour kan blive overlossede, og komme paa Flod; hvorudover de ei kan gjøre mere end to Reiser paa Norge om Aaret. Byens Handel drives med Korn, Fedevahre, Lærreder og andre Landets Produkter paa Norge og Kiøbenhavn. Paa Fiskerie fattes ikke til Byen. Ellers er Byens beste Næringsmiddel de to Kornmarker, nemlig Indmarken og Udmarken, som staaer i Matrikelen for 47 Tdr. 2 Fkr. 1 Alb. Hartkorn, samt Fællede og Overdrev til Høveders Græsning om Sommeren.

Posten gaaer imellem Viborg og Nyekiøbing to gange om Ugen; kommer om Søndagen og Torsdagen, men afgaaer om Onsdag og Løverdage. Et aarligt Marked holdes i Byen den 26. September.

2) **Løderupsogn** er det ene Annex til Nyekiøbingskirke, og bestaaer af Løderupbye; Gresborg; Fridsøebye; Trelleborg; Frysbrøndbye, Legindbye; Farupbye; Korupbye; Østermølle; Vestermølle; Mellemmølle; Legindveile og Sallingsund, hvor Færgestedet er fra Mors over Fiorden til Salling,

3) **Ælsøesogn** er det andet Annex til Nyekiøbingskirke, og bestaaer af Ælsøebye, Tauborggaard..

4) **Karbyesogn**, som i fordom Tid heed Karlbyesogn, hvis Kirke er prydet med et Spiir, og ligger lige over for Heltborgkirke i Thye. Man finder her ved Strandkanten ligesom ved Heltborg, hvorom er meldt allerede forhen ved Heltborgsogn i Refsherred Pag. 474, nogle store Stene med Huller og Mærker i af Fingre, hvilke Morslands Karle og, Thyelands Helte skal efter gammel Sagn have kastet over Vandet til hverandre. Sognets Byer ere: Karbye; Næsbye. Ved denne Bye Næs er Næssund eller Færgestedet, hvor man kommer fra Mors over Fiorden til Thye. Torpbye. Nok eenlige Steder, nemlig: Marken, Veirmølle; Bekken, een Gaard; Kibsgaard, ere 2 Gaarde; Ørndrup, en Herregaard, hvis frie Hovedgaardstaxt er 40 Tdr. 1 Skp. 1 Alb., Mølleskyld 4 Skpr. 1 Alb., Bøndergods 325 Tdr. 3 Skpr. 3 Fkr. 1/4 Alb., Tiender 119 Tdr. Agerbye, liggende paa en liden omflydt Øe, Ager kaldet, liggende i Liimfiorden imellem Mors og Thye.

5) **Hvidbergsogn** er det ene Annex til Karbyekirke, og har disse Byer: Østerhvidbjergbye; Hvidbjerggaard, en upriviligered Avlsgaard, som har tilforn været en adelig Gaard, men nu en Bondegaard; dens Hartkorn er 20 Tdr. 2 Skpr. 3 Fkr. 1 Alb., Huse derunder 1. Td. 7 Skpr. 1 Alb. Vesterhvidbjergbye; Æistrup, en eensted Gaard, ved hvilken er en liden Vandmølle. Af Fiorden gaaer en Viig ind til Glomstrupherregaard, kaldet Glomsviig, hvori falder got Fiskerie. Glomstrup, en Herregaard, hvis Marker ligge ved Liimfiorden, hvoraf forommeldte Glomsviig løber derop til; dens frie Hovedgaardstaxt er 28 Tdr. 6 Skpr. 1 Alb., Mølleskyld 4 Skpr. 1 Fkr., Bøndergods 210 Tdr. 5 Skpr. 3 Fkr., Mølleskyld 3 Tdr. 1 Skp. 2 Fkr., Tiender 17 Tdr. Markskielingshuus, ligger under Glomstrups

Hovedgaardstaxt. Søndermølle. Kastenkiær, ligger imellem Glomstrup og Hvidbergmark.

6) **Redsted- eller Ræstedsogn** er det andet Annex til Karbyekirke. Dertil hører Kærstedbye; Sindbjergbye; Sindbjerggaard, en Herregaard, men ukomplet; dens Hovedgaardstaxt er 16 Tdr., Bøndergods 9 Tdr. 3 Skpr. Udi dette Sogn er en Heede, kaldet Ræstedheede.

7) **Liørslev- eller Lørslevsogn**; hvortil hører: Lørslevbye; Vitterupbye; Skadborg; Høiriis, en Herregaard med 3 Skove, som ere de eeneste paa hele Morsland og i Thy; den frie Hovedgaardstaxt er 38 Tdr. 7 Skpr. 2 Fkr. 1 Alb., Mølleskyld 2 Tdr. 1 Skp., Bøndergodset var tilforn 423 Tdr. 3 Skpr. 1 Fkr. 1 Alb., men Aar 1768 blev Gaarden kun solgt med 205 Tdr. Hartkorn, Tiender 97 Tdr. Under Høiriishovedgaardstaxt tigger Lilleriismølle og Nebelsmidie. Ved Fiorden er et Fiskested, kaldet Gammeløer, men ingen Huse derhos.

8) **Ørdingsogn** er Annexet til Lørslevkirke. Dertil hører: Ørdingbye; Hadegaardene; Storupbye; Storupgaard; Aarbekmølle; Prostrup, to eensted Huse.

9) **Østerasselsogn**; hvortil hører: Østerasselsbye; Sillerslevbye; Sillerslevkrat; Sillerslevøre, et lidet Fiskerleie; Lund, en Herregaard, som i fordem Tid har været en kongelig Gaard, og er da kaldet Lundslot udi Mors, som Kongerne have forlehnet bort til fornemme Adelsmænd, tilligemed dets underliggende Gods; men efter Souverainiteten er det solgt til Partikulieres Eiendom. Gaarden ligger paa en høi Bakke strax ved Liimfiorden. Den har fra gamle Tider havt sit eget Birk og Birketing, kaldet Lundsbyrk, hvilket er nu henlagt under Herredets Jurisdiktion. Gaardens frie Hovedgaardstaxt er 52 Tdr. 3 Skpr. 2 Fkr. 2 Alb.

10) **Vesterasselsogn** er Annexet til Østerasselskirke. Til Sognet hører: Vesterasselsbye; Mydammølle. Ved samme Mølle er en stor Veile, som man skal over til Assels.

11) **Veierslevsogn**, har disse Byer: Veierslevbye, hvori ligger en Gaard, kaldet Ballegaard; Kalundborg; Nørvandmølle; Søndervandmølle;

Præstegaarden Vilsbye, ved hvilken ere mange Høye, som kaldes Vilsbyeting; Vilsgaard; Viborggaard; Veierslevgaard, en uprivilegered Avlsgaard, men har tilforn været en Herregaard i Kong Hans's Tid, og nu en Bondegård, beboet af Bønder; Gaarden staaer i Matrikelen for 17 Tdr. 1 Skp. 2 Fkr. 2 Alb. Udi dette Sogn ere Veierslevbakker og Veierslevheede meget bekendte.

12) **Blidstrupsgn** er Annexet til Veierslevkirke. Dertil hører: Blidstrup; en Herregaard, hvis Navn forud blev skrevet Blixtorp; dens frie Hovedgaardstaxt er 25 Tdr. 4 Skpr. 3 Fkr. 2 Alb. Molsgaard; Movtrupgaard; Gammelbye; Gammelgaard; Nøraaegaard; Æmbbye. I Sognet er en Aae, som kommer fra Assels, og nogle smaa Busker, kaldet Blidstruplund.

13) **Frøslevsgn**; hvortil hører: Frøslevbye; Anderupbye; Frøslevgaard, en Herregaard, hvis Hovedgaardstaxt er 23 Tdr. 4 Skpr. 3 Fkr. 2 Alb., Bøndergods 246 Tdr. 2 Fkr. 2 3/4 Alb., Mølleskyld 13 Tdr. 6 Skpr. 2 Fkr., Tiender 142 Tdr. Ved Frøslevgaard er et stort Kiær, kaldet Frøslevkiær, hvorigiennem gaaer en stor Aae, som adskiller Sønder- og Nørherreder. Der er og en stor Bakke, hvoraf høres et tredobbelt Ekko; og sees 27 Kirker i Mors, Thye og Salling.

14) **Mollerupsgn** er Annexet til Frøslevkirke, og bestaaer allene, af Mollerupbye.

15) **Tebringsgn**; hvortil hører: Tebringbye; Votborg, en eensted Gaard, som i forud Tid har været et Herresæde; thi her sees endnu Rudera af Volde og Grave omkring Gaarden.

16) **Ovtrupsgn** er det ene Annex til Tebringkirke. Dertil hører: Ovtrupbye; Fiellerslevbye; Damsgaard, en Herregaard, omringet med dybt Vand og brede Grave; dens Hovedgaardstaxt er 26 Tdr. 1 Skp. 2 Fkr., Mølleskyld 2 Tdr. 1 Fkr., Bøndergods 323 Tdr. 6 Skpr. 2 Fkr., Mølleskyld 2 Tdr. 1 Skp., Tiender 97 Tdr.

17) **Rakkebyesogn** er det andet Annex til Tebringkirke. Dertil hører: Rakkebye; Blaaborg, en eensted Gaard; Nørmølle. Kongetienden af dette Kald

ligger til Sognepræsten, for at holde en Kapellan, at der hver Søndag kan holdes Gudstieneste i alle tre Kirker..

B. Nørreherred.

Nørreherred er den nordlige halve Deel af Morsøe, som strækker sig op ad Thy til, og indbefatter femten Landsbykirkesogne, hvilke ere: 1) Solbjergsogn; 2) Sundbyesogn; 3) Dragstrupsogn; 4) Skallerupsogn; 5) Galtrupsogn; 6) Østerjølbyesogn; 7) Fladesogn; 8) Draabyesogn; 9) Alstedsogn; 10) Bierbyesogn; 11) Seierslevsogn; 12) Æirslevsogn; 13) Jordsbyesogn; 14) Tødsesogn; 15) Ærslevsogn.

Vi merke nu hvert Kirkesogn især.

1) **Solbjergsogn**; hvortil hører; Solbjergbye; Bassehauge; Mellemjølbye; Jølbyegaard, en tiendefrie, men ukomplet Sædegaard, som dog svarer noget Vist aarlig til Præsten, har fordum været et adeligt Herresæde; dens Hartkorn er 16 Tdr. 3 Skpr. 1 Fkr., Huse derunder 3 Tdr. 1 Skp. 1 Fkr.

2) **Sundbyesogn** er Annex til Solbjergkirke; dertil hører: Sundbye, hvilken Bye har sit Navn af Sundet, Vildsund kaldet, her i Sognet, hvor man lader sig oversætte fra Morsøe over Fiorden til Thy; Bekkehøy; Vildsundboel; Faartoftbye; Krogsgaard; Klitgaard; Overgaard, en forhen ukomplet, men Aar 1764 komplet gjort Herregaard, dog svarer den en aarlig Afgift til Præsten. Dens frie Hovedgaardstaxt er 16 Tdr. 1 Fkr. 1, Alb., Bøndergodset er indberegnet under den Herregaard Ullerup i Galtrup, dens kontribuerende Hartkorn, efterdi de begge tilhøre een Eier.

3) **Dragstrupsogn** bestaaer af Dragstrupbye; Vesterjølbye, hvor Præstegaarden blev Aar 1555, forflyttet hen at være. I samme Bye har fordum været en Herregaard, kaldet Digisende, beboet af Adel Aar 1435. Paa Vesterjølbyemark hos Fiorden sees en stor Steen ophøiet paa andre Stene, kaldet Vistiftoel, hvor Indbyggerne i Hedenskabets Tider have ofret til den Afgud Visti. Paa Dragstrupkirkegaard er en god Kilde, kaldet Magdalenækilde.

4) **Skallerupsogn** er Annexet til Dragstrupkirke, og bestaaer af Skallerupbye og Torupbye.

5) **Galtrupsogn** bestaaer af Galtrupbye; Tøvingbye; Ullerup, en Herregaard, nye opbyggt Aar 1755; dens frie Hovedgaardstaxt er 33 Tdr. 6 Skpr. 1 Fkr. 2 Alb., Mølleskyld 4 Tdr. 2 Skpr., Bøndergods til begge Herregaarde, Ullerup og Overgaard i Sundbyesogn, er 419 Tdr. 3 Skp. 2 Fkr. 29/60 Alb., Tiender 62 Tdr.

6) **Østerjølbyesogn** er Annexet til Galtrupkirke, og bestaaer allene af Østerjølbye. I forrige Tider gik Fiorden ind imellem begge Jølbyer og igiennem Dragsmunden ud ad Sunde- eller Gullerupsstrand, men nu findes der allene smaa Aaer, Kier og Enge, og tildeels tørt Land, hvor den store Aegang tilforn har været.

7) **Fladesogn** bestaaer af Fladebye, som er bygt paa det Flade imellem mange Bakker og dybe Dale, som Byen er omringet med. Mandrup, en Herregaard, hvortil hører Flade og Draabyekirker og begge Kirketiender; dens frie Hovedgaardstaxt er 27 Tdr. 6 Skpr. 1 Fkr. 2 Alb., Bøndergods 259 Tdr. 6 Skpr. 1 Fkr. 2 1/2 Alb., Tiender 40 Tdr. Lillemandrupgaard. Iblant Fladebakker findes i en Dal en hellig Kilde, kaldet St. Margretheskilde. Salgierhøi findes antegnet i Søekartet, fordi den er en meget stor og rund Jordhøi der i Sognet Østen for Kirken, og tages til Sømærke af de Seilende i Vesterhavet.

8) **Draabyesogn** er Annexet til Fladekirke. Dertil hører: Sønderdraabye; Bukhauge.

9) **Alstedsogn**; hvortil hører: Alstedbye og Skarumbye, hvor Præstegaarden ligger. Her i Sognet har i Kong Æriks af Pommern hans Regierings Tid ligget et Slot, kalder Alstedvold.

10) **Bierbyesogn** er Annexet til Alstedkirke. Dertil hører: Bierbye, saaledes kaldet af de Bierge og Bakker, som den ligger paa. Gulderupbye.

11) **Sejerslevsogn** bestaaer af Sejerslevbye; Hesselbergbye; Skrandrupbye; Søe, en tiendefrie, men ukomplet, dog privilegered Sædegaard, som svarer en vis aarlig Afgift til Præsten. Den har været i fordum Tid beboet af Adel, men har nu kun Bondegaards Bygning. Dens frie Hovedgaardstaxt er 19 Tdr. 7 Skpr. 2 Fkr. 1 Alb., Mølleskyld 85 Tdr. 3 Skpr. 3 Fkr.

2 1/4 Alb. Nørredraabye; Skierbek; Haustholm; Feggeklit, en eenlig Gaard, som i forrige Aarhundrede har været en adelig Gaard, beboet af Adel, som har skrevet sig til samme Gaard, men er nu allene en Bondegaard uden al Frihed, som skylder 6 Tdr. Hartkorn. Gaarden har sit Navn af den tæt derved liggende store og lange Bakke, som er af meget regulair og smuk Anseelse, omtrent 24 Alne høi, kaldet Feggeklit, og seer ud som en stor nye Fæstningsvold, begroet allevegne paa Siderne med Græs, men oven paa ganske jævn, og saa stor en Plads, at der kan saaes 30 Tdr. Rug. Denne Klit strækker sig fra Syd til Nord, og gjør ligesom et Forbjerg imod Liimfiorden. Paa samme Klit har den Næsekonge Fegge, som ogsaa kaldes Søekonge, i de hedenske Tider havt sin Residence; hans Grav findes ogsaa der oven paa samme Klit. Og efter denne Fegge har baade Klitten og Sundet sit Navn. Feggesund er det Færgested i dette Sogn, hvor man gaaer over Fiorden fra Morsøe til Hanherred i Thye. Skaregaard, en tiendefrie Gaard, som dog svarer aarlig noget Vist til Præsten; men den har i fordum Tid været et adeligt Herresæde, og da beboet af Adel, som i det femtende Aarhundrede har skrevet sig til samme Gaard; nu er den ikkun en Bondegaard med Bondegaardsbygning. Dybdalgaard.

12) **Æjerslevsogn** er det ene Annex til Sejerslevkirke. Dertil hører: Æjerslevbye; Vesterhunderupbye; Østerhunderupbye.

13) **Jørsbyesogn** er det andet Annex til Sejerslevkirke, og bestaaer af Jørsbye; Jørsbyegaard, som Aar 1424 har været en adelig Gaard, og været beboet af Adel.

14) **Tødsesogn** bestaaer af Tødsebye, hvori fordum har ligget en stor Gaard, kaldet Tødsegaard, beboet af Adel, som har skrevet sig til samme Gaard i det femtende Aarhundrede; Vodstrupbye; Hyldiggaarde; Biørndrupbye; Liunggaard. Sognets Navn skrives i gamle Dokumenter: Thytzhøf, Thydzø, Tøtze.

15) **Ærslevsogn** er Annexet til Tødsekirke, og bestaaer allene af Ærslevbye.

Kilde: Nicolay Jonge,

Kongeriget Danmarks chorografiske Beskrivelse.

Kjøbenhavn 1777

Johan Rudolph Thieles Bogtrykkerie og paa hans Forlag, boende i store Helliggieststrædet No. 150

Side 457 – 486.